

TILNI O'RGANISHNING NEYROPSIXOLOGIK ASOSLARI. YANGI TILLARNI O'RGANISHDA MIYADAGI O'ZGARISHLAR

Gulnora Xayrullayeva Muhammadi qizi

*Alisher Navoiy nomidagi Toshkent davlat o'zbek tili va adabiyoti universiteti, ona tili
va adabiyoti ta'limi yo'nalishi bo'yicha 4-kurs talabasi*

Annotatsiya: Tilni o'rganishning neyropsixologik asoslari va yangi tillarni o'rganishda miyadagi o'zgarishlar tahlil qilinadi. Tilni o'rganish jarayoni faqat psixologik jarayonlar bilan emas, balki miya faoliyati bilan ham bevosita bog'liq. Yangi tilni o'rganish, miya va nerv tizimining o'zgarishiga olib keladi, bunda neyronlarning faoliyati va ularning o'zaro aloqalari yaxshilanadi. Maqolada neyronlarning yangi ma'lumotlarga moslashishi, tilni o'rganish jarayonida faollashgan miya qismlari, shuningdek, yangi tilni o'rganishning ta'lim jarayoniga ta'siri hamda metodik yondashuvlar tahlil qilinadi. Til o'rganishning neyropsixologik asoslarini tushunish, ta'lim jarayonini yanada samarali tashkil qilishda yordam beradi.

Kalit so'zlar: neyropsixologiya, tilni o'rganish, neyronlar, miya faoliyati, neuroplastiklik, kognitiv jarayonlar, yangi til, til o'rganish jarayoni, miya o'zgarishlari, ta'lim metodikasi.

Kirish

Tilni o'rganishning neyropsixologik asoslarini o'rganish, inson ongining tilga qanday ta'sir qilishini tushunishga yordam beradi. Yangi tillarni o'rganish jarayoni faqat intellektual faoliyatni talab qilish bilan birga, miya va nerv tizimining faoliyati bilan bevosita bog'liqdir. Ushbu maqolada tilni o'rganish jarayonining neyropsixologik tamoyillari, miyadagi o'zgarishlar va bu o'zgarishlarning til o'rganishga ta'siri tahlil qilinadi. Yangi tillarni o'rganish, odamning miyaviy faoliyatida qanday fiziologik va psixologik o'zgarishlarga olib kelishini o'rganish, ta'lim jarayonlarini samarali tashkil qilishda muhim ahamiyatga ega.

Tilni o'rganish va neyropsixologiya

Neyropsixologiya – psixologiya va nevrologiyaning kesishgan sohasidir. Bu soha, miyadagi fiziologik jarayonlar bilan psixologik holatlar o'rtasidagi aloqani o'rganadi. Tilni o'rganish jarayoni miya faoliyati bilan bog'liq bo'lib, yangi tilni o'rganishning neyropsixologik mexanizmlarini tushunish orqali til o'rganishni yanada samarali qilish mumkin.

Insonning miyasi, til o'rganish jarayonida bir nechta asosiy qismlarga bo'linadi, ular orasida tilga mas'ul bo'lgan mintaqalar alohida ahamiyatga ega. Eng mashhur mintaqalar orasida Brokka va Vernike mintaqalari mavjud. Brokka mintaqasi tilni ishlab chiqish va nutqni shakllantirishga mas'ul bo'lsa, Vernike mintaqasi nutqni

tushunish va semantik ma'nolarni aniqlash bilan bog'liq. Yangi tilni o'rganishda bu mintaqalarning faollashuvi va ular o'rtasidagi aloqalar o'zgarishi mumkin.

Yangi tillarni o'rganishda miyadagi o'zgarishlar

Yangi tilni o'rganish jarayonida miyadagi neyronlar orasidagi aloqalar va neyrokimyoviy jarayonlar o'zgaradi. Neyronlar yangi ma'lumotni qabul qilib, uni uzluksiz ishlatish uchun bog'lanishni kuchaytiradi. Bu jarayon "nevroplastičnost" deb ataladi, ya'ni miya strukturasining yangi tajribalar va ma'lumotlarga moslashish qobiliyati. Yangi tillarni o'rganish, miyadagi neyronlar o'rtasidagi bog'lanishlarning ko'payishiga olib keladi va bu o'zgarishlar til o'rganishni osonlashtiradi.

Miya yangi tilni o'rganishda turli qismlarda o'zgarishlar yuzaga keladi. Misol uchun, nutqni ishlab chiqish va anglash bilan bog'liq bo'lgan qismlar kengayadi. Bu o'zgarishlar, yangi tilni o'rganishning faqat psixologik emas, balki fiziologik jarayon sifatida ham ko'rish mumkin.

Yangi tilni o'rganishning nevrologik mexanizmlari: Yangi tilni o'rganishning nevrologik mexanizmlari, ayniqsa, o'rganilayotgan tilning grammatik va leksik xususiyatlari bilan bog'liq. Birinchi tilni o'rganish jarayonida miya asosan tilni tuzish va tushunishga mo'ljallangan mintaqalarda faoliyatni oshiradi. Yangi tilni o'rganish jarayonida esa, miyadagi yangi aloqalar o'rnatilib, o'rganilayotgan tilning grammatik va leksik qoidalariga mos keladigan yangi yo'llar shakllanadi.

Bundan tashqari, yangi tilni o'rganish, miya va neyronlarning samarali ishlashini ta'minlash uchun bir qator psixologik va kognitiv jarayonlarni faollashtiradi. Masalan, tilni o'rganish jarayonida diqqat, xotira va aqliy faoliyat faoliyati ham o'zgaradi.

Tilni o'rganishning neyropsixologik asoslarini tushunish, ta'limda yangi yondashuvlar yaratishga yordam beradi. Yangi tilni o'rganishda miya faoliyatini faollashtiruvchi metodlar va strategiyalarni qo'llash, ta'lim jarayonini samarali qilishga yordam beradi. Yangi tilni o'rganishda tizimli yondashuvlar, miya va til o'rganish jarayonlaridagi psixologik va fiziologik o'zgarishlarni hisobga olgan holda ishlab chiqilishi kerak.

Shuningdek, yangi tilni o'rganishda neyronlarning va miyadagi o'zgarishlarning tahlili, o'rganish jarayonida o'quvchilarga individual yondashuvlarni ishlab chiqishga imkon beradi. Har bir shaxsning neyropsixologik xususiyatlari, tilni o'rganish jarayonida turli shakllarda namoyon bo'lishi mumkin.

Xulosa

Tilni o'rganishning neyropsixologik asoslari tilshunoslik va psixologiyaning kesishgan sohasini tashkil etadi. Yangi tilni o'rganish jarayonida miya faoliyati o'zgaradi va bu o'zgarishlar til o'rganishning samaradorligini oshiradi. Neyropplastik jarayonlar til o'rganishning fiziologik va psixologik jihatlarini tushunishga imkon beradi. Yangi tilni o'rganish jarayonida miyadagi o'zgarishlar, nafaqat tilning o'zini,

balki insonning kognitiv va aqliy faoliyatini ham rivojlantiradi. Bu jarayonning tahlili, ta'limda yangi metod va yondashuvlarni ishlab chiqishda yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Bialystok, E. (2011). Reshaping the mind: The benefits of bilingualism. *Canadian Journal of Experimental Psychology*, 65(4), 229-235.
2. Kuhl, P. K. (2010). Brain mechanisms in early language acquisition. *Neuron*, 67(5), 713-727.
3. Chomsky, N. (2006). *Language and Mind*. Cambridge University Press.
4. Swain, M., & Lapkin, S. (2001). Interaction and second language learning: Two adolescent French immersion students working together. *The Modern Language Journal*, 85(2), 320-337.